

লোন্ অমগি মনুংদা লৈরিবা তোঙান্-তোঙান্‌বা মসক্‌সিং (Language Variation)

L. Nipamacha Singh

Assistant Professor

Department of Manipuri, Cachar College, Silchar

Email - nipamachasinghlaishram2953@gmail.com

এবস্বেক্ট : ৰাৰেং অসি, লোন্ অমগি মনুংদা লৈরিবা তোঙান্-তোঙান্‌বা মসক্‌সিং অদু কৰি কৰিনো হাইবদু তাক্‌নবা হোংনবনি। মালেম্ অসিদা মখল্ মথেল্গি ওইবা মিওই কাংলুপ্ কয়া খুন্দ-লৈতাৰি। লৈরিবা মিওই কাংলুপ্ খুদিং মক্‌কি মসা মসাগি ওইবা লোন্ তোপ্ তোপ্‌না লৈজৈ। লোন্ হায়বসি নন্-মেতরিয়েল্ কল্‌চৰগী মনুং চন্বা মচাক্ অমনি। লোন্ হায়বসিনা মিওইবগি পুনসিদা লৌরিবা থৌদাং অসি অদুক্‌কি মতিক্‌ পাক্-চাওই, মসিং য়াম্মি, মসিমনা মৰোইৰে হায়বদু লৈতে। মিওইবগি সিভিলাইজেসননা হোংল-হোংলদুনা হেন্ন-হেন্না খুমাং চাওসিনবা মাইকৈদা লাক্‌লিবসিমক্‌ লোন্ হায়বসি লৈরম্‌দ্রবদি, য়াওরম্‌দ্রবদি থাক্‌ অদুক্‌ হাক্‌না ৰাংলম্‌দ্রবসু য়াই। লোন্ হায়বসি মিওইবনা থৌওং অনিগি মতেং লৌদুনা ফোংদোক্‌ই, মদুদি- ঙাংলগা অমদি ইরাগা। ঙাংবা অমদি ইবা হায়বসিনা লোন্ অমগি অৰ্থ খেন্নহন্বা, হোংহন্বদি ঙমদে, তৌইগুম্বসুং অনি অসি অমংতনি হায়না থম্বদি য়াদে। মিওই খুদিং মক্‌কি মসা মসাগি ওইবা ৰাঙাং-সঙাং (idiolect) তোপ্ তোপ্‌না লৈজবগুম্‌, অপুন্বগি ওইনা ঙাংন-সানরিবা লোন্ অমগি মনুংদসু তোঙান্-তোঙান্‌বা মসক্‌সিং লৈরি। মফম্‌ মতম্‌, সিন্‌ফম্‌, সমাজগি ফিবম্‌, সৰ্‌জেক্ট, মইহ-মসিংগি থাক্‌ অসিনচিংবগি মখা পোন্‌না তোঙান্-তোঙান্‌বা সক্‌লোনসিং লৈরিবনি। অসুম্‌না লোন্ অমগি মনুংদা সক্‌লোন কয়া উবা ফংলিবা মতৌ অসি মালেম্‌সিদা ঙাংন-সানরিবা লোন্ অয়াম্বগি মান্নবনা মসাজং অমনি। ইসতেনদাৰ্দ্‌ লেংগোইজ, দাইলেক্ট, ইদিওলেক্ট, পিদ্‌জিন্‌, এক্‌সেণ্ট, জাগন্‌, লিংগুৱা-ফ্ৰান্‌কা, ক্ৰিওল্‌, অগো অসিনচিংবসিং অসি লোন্ অমগী মনুংদা লৈবা সক্‌লোনসিংনি। লোন্ অমগি মনুংদা লৈরিবা সক্‌লোনসিং অসি লোন্ অমবু মমালোন ওইনা ঙাংগিবা মিপুম্‌ খুদিং মক্‌না সিং সিংনা খংবদি নংতে: হায়বা, ঙাংবা মতম্‌দা পল্লবসু, সিজিন্‌নবসু। লোন্‌গি মরম্‌দা সাইন্‌তিফিক্‌ ওইনা থিজিন্‌বা, নৈনবসিং‌তনা লোন্ অমগি মনুংদা অসি অসিগুম্বা মসক্‌সিং লৈ হায়বদু পুথোরক্‌পনি, থম্বনি লোইননা খংবনি। অসিগুম্বা লোন্ অমগি মনুংদা লৈরিবা তোঙান্-তোঙান্‌বা সক্‌লোনসিং অদু কৰি কৰিনো হায়বদু ৰাৰেং/অৰতিকল্‌ অসিদা মসক্‌ তাক্‌লি।

ইন্‌দ্রদক্‌সন্‌:

মিওইবনা সমাজ সেম্‌দুনা পুন্‌না খুন্দ-লৈতামিন্‌নবা হৌরক্‌থিবগা লোইননা লোন্ হাইবসিসু সাগোন্‌দুনা লাক্‌লবনি। মালেম্‌সিদা লোন্ মখল্‌ লিসিং মঙাদগিনা তৰুক্‌ ফাওবগি চাংদা ঙাংন-সানরি (Akmajian, et.al., 2015,p.343)। চপ্‌ চাবা মসিং অদুদি কনানসু পুথোক্‌তুনা হাইবা ঙমদ্রি। লৈরিবা লোনসিং অসিগি মনুংদা ঙাংন-সানবখক্‌তদা সিজিন্‌নবা অদুগা অইবা ওইনদি লৈতবা হাইবদি ইবদদি সিজিন্‌নদবা কয়ামসু য়াওরি। ঙাংবা অমসুং ইবা হাইবসি লোন্ অমা ফোংদোক্‌নবগি পাম্‌বৈসিংনি। ঙাংন-সানবগা লোইননা ইন-খোংনরিবা লোনসিং অসি ইবা মতম্‌দা খেন্নবনা থোইনা লৈব্রবসু ঙাংন-সানবা মতম্‌দদি লোন্ অমগি মনুংদা খেন্নবনা, মান্নদবা কয়ামা লৈবা থেংনৈ, তাবা ফংগি। খুদম্‌ ওইনা অন্‌দ্রো, সেক্‌মাই, ৰাংগু, লৈমরাম্‌, অমদি কাক্‌চিং‌নচিং‌বদা ঙাংন-সানরিবা মিতৈলোন্‌গা ইম্‌ফাল্‌গি অকোইবদা ঙাংন-সানরিবা মিতৈলোন্‌গা তাবা মতম্‌দা মান্নদ্রিবা, অসাম্‌গি বৰাক্‌ তম্‌পাক্‌তা ঙাংনরিবা বাংলাগা কল্‌কাতাদা ঙাংনরিবা বাংলাগা মান্নদ্রিবা অমদি বৃত্তিস ইংলিস, অমেরিকান্‌ ইংলিস, ইন্‌দিয়ান্‌ ইংলিস হাইনা খাইদোক্‌নরিবা অসিনি। মান্নদ্রিবসিং অদু ৰাইগি থাক্‌তা ওইবা য়াই, খোন্‌থোক্‌কি থাক্‌তা ওইবা য়াই, খোল্‌হাই-খোল্‌লৈগি মওংদা ওইবা য়াই, বনান্‌দা ওইবা য়াই নংত্রগা গ্রামাৱদা ওইবা য়াই। অসিগুম্বা ঙাংন-সানবদা তাবা ফংলিবা খেন্নবনা মসক্‌সিং অসি ইবা মতম্‌দদি খেন্নবনা থোইনা লৈতে হাইবা তাই, তোঙান্-তোঙান্‌বা মফম্‌গি মিওইসিং‌না ইবা

ওইবসু। দোকতর, ইন্জিনিয়ার, কমপ্যুতর সাইন্স, অরকিতেক্চরনচিংবনা মাগি-মাগি ওইবা তর্মসিং/রাইসিং সেম্নদুনা ঙাংন-সানবা অমদি ইবদা সিজিন্‌নরি। অসুম্না লোন্ হাইবসিগি থোইদোক্‌পা মতো অমা ওইনা লৈরিবা ঙাংবগা ইবগা মান্‌নদিবা লোইননা তোঙান-তোঙান্‌বা মসক্‌-মওং লৈরিবা অদু করি করিনো হাইবদু রাংং অসিদা তাক্‌নবা হোংনজরি। রাংং “লোন্ অমগি মনুংদা লৈরিবা তোঙান্‌-তোঙান্‌বা মসক্‌সিং” হাইবসি পারগা লোন্ অমগি মনুংদা লৈরিবা মসক্‌সিং অদু খরাগি মখেদি খংবা ঙম্‌বগা লোইননা মখা তানা নৈননিংবা, থিজিন্‌নিংবা কয়াগি মফম্‌দনা লম্‌জিং রাংলোন্ অমা হাইবদু ওইগনি হাইবসিদা চেংনা থাজবা থম্‌জরি।

ওব্‌জেক্‌তিব্‌স:

মালেম্‌সিদা মিওই কাংলুপ্‌ কয়ানা, মখল্‌ মথেল্‌গি ওইবা লোন্ কয়া, ঙাংন-সানবগা লোইননা ইন-খোংনদুনা, অহিংবা ওইনা লৈরিবা মতো অসিদা, ঙাংবগা ইবগা মান্‌নদিবা লোইননা লোন্ অমগি মনুংদা লৈরিবা তোঙান্‌-তোঙান্‌বা মসক্‌সিং অদু করি করিনো হাইবদু তাক্‌নবা হোংনবনা রাংং অসিগি মপুং ওইবা পান্‌দম্‌নি।

মেথোদোলোজি:

রাংং অসি ইবা মতম্‌দা মপুং ওইবা মতেং লৌরিবদি সেকেন্‌দরি সোর্স ওইনা তোঙান্‌-তোঙান্‌বা লিংগ্‌ইস্‌টসিংনা ইবা লিংগ্‌ইস্‌টক্‌সকি লাইরিক্‌সিংনি। অদুগা ইসানা হক্‌থেংননা তারুবা অন্‌দ্রোদা ঙাংনবা, কাক্‌চিংদা ঙাংনবা, সেক্‌মাইদা ঙাংনবা, রাংগুদা ঙাংনবা লোইননা কাক্‌চিং খুনৌদা ঙাংনবা মিতৈলোন্‌গি মসক্‌সিং অদুবুনা প্রাইমরি সোর্স ওইনা মতেং লৌরি।

দিসক্‌সন্‌:

মিওই ফুরুপ্‌ / কাংলুপ্‌ অমগি মনুংদা লৈমিন্‌নরিবা মিওইসিংগি মরক্‌তা অমগ-অমগা পুক্‌নিং-রাখল্‌, অপাম্‌বা, অনিংবা কয়া ফাওননবগিদমক্‌, ফোংদোক্‌ননবগিদমক্‌ খোন্‌জেন্‌না মছৎ সিন্‌দুনা রাই-রাতাই সানরিবা, রা ঙাংলিবা লোইননা মিৎনা উবা খুদম্‌/ময়েক্‌সিংনা মছৎ সিল্‌লগা ইন-খোংনরিবা অদুবুনি লোন্ হাইবসি। ইসম্‌ সম্‌না নুতি-নুমিং খুদিংগি রা ঙাংগিবা, ইনরিবা অদুনি। মসি মিওইবনা ই-পাও ফাওননবগিদমক্‌ পাম্‌বৈ (medium) অমা ওইনা সিজিন্‌নবনি। লোন্ করিনো হাইবগি মতাংদা তোঙান্‌-তোঙান্‌বা লিংগ্‌ইস্‌ট, ফিলোসোফর, এন্‌থ্রোপোলোজিস্‌ট, সোসিওলোজিস্‌ট কয়ানা মাগি-মাগি ওইবা রাখল্‌লোনগা লোইননা মসক্‌ তাক্‌নরি। অদুমক্‌পু ময়াম্‌না য়ানবা অপুন্‌বগি ওইবা চপ্‌ মান্‌নবা রাহন্থোক্‌তি লৈত্রি। লোন্ হাইবসি মিওইবগি সমাজখক্‌তদমক্‌ লৈ, হোংবা নাইবগা লোইননা সিবসু নাই, পাও ফাওননবগি পাম্‌বৈ অমা ওইনা সিজিন্‌নবনি, চংনবি নিয়াম্‌ অমনি, পারি-পুৰিগি জিন্‌দগি থংথরক্‌পা নংতে, তম্‌মগা হৈরক্‌পনি, লোন্ খুদিংমক্‌কি মসা মসাগি ওইবা অকক্‌নবা খোন্‌থোক্‌/ময়েক্‌ (letters) মসিং লৈজৈ, অদুগা ফ্ৰেজ নংত্রগা রাইপরেং মসিংদি অকক্‌নবা লৈতে হাইবনচিংবা অসিদি লিংগ্‌ইস্‌ট পুমন্‌মক্‌না অমংতা ওইনা য়ানৈ। লোন্‌গি থাক্‌ হাইবদি – ফোনিম্‌, মোরফিম্‌, সিন্‌তেক্‌ অমদি সিমান্‌তিক্‌ মরি অসি মালেম্‌সিদা ঙাংন-সানরিবা লোন্ খুদিংমক্‌তা লৈ। মরি অসিগি মনুংদগি অমা হেক্‌ য়াওদবদা লোন্ অমা হাইবদু ওইবা ঙম্‌দে হাইবসিসু লিংগ্‌ইস্‌ট পুমন্‌মক্‌না য়ানবা রাফম্‌নি। লোন্ হাইবসিনা মিওইবগি সমাজদা পিৰিবা কান্‌নবা অদুদি মপান্‌ নাইদবা ওইনা লৈ। ঙাংবা অমসুং ইবা হাইবা অনি অসিনি পাম্‌বৈ ওইনা সিজিন্‌নবা মতম্‌দা ফোংদোক্‌লিবা মওংসিংনা। অনি অসি অমুক্‌ অমগ-অমগা মান্‌নবদি নংতে। মান্‌নদে হাইদুনা ঙাংবনা রাহন্থোক্‌ অমা অদুগা ইবগিনা রাহন্থোক্‌ অমা হাইনা তোঙান্‌-তোঙান্‌দি লৈতে। ঙাংবা হাইবসিনা নাকোংনা তাবা ঙম্‌বা খোন্‌জেল্‌না মছৎ সিল্‌লগা ফোংদোক্‌পনি অদুগা ইবা হাইবসিদনা মিৎনা উবা ঙম্‌বা খুদম্‌/ময়েক্‌ (letter) সিংনা মছৎ সিল্‌লগা ফোংদোক্‌পনি। রাই-রাতাই সানবদা য়াওবা রাই খুদিংমক্‌ ইবা মতম্‌দা য়াওদে / সিজিন্‌দে। রাই-রাতাই সানবা অমদি ইবা হাইবদি লোন্ হাইবসি য়াওদনা, লৈতনা - পোলিতিকেল্‌, ইকোনোমি, মিলিতরি, ইথিক্‌স, লো, সাইকোলোজি, মেডিসিন্‌, ইনবাইরোন্‌মেন্ট, পোলুসন্‌, ইকোলোজি, এগ্রিকল্‌চর, সাইন্স, থিওলোজি, লিভ্ৰেচর, ম্যুজিক্‌, গেম্‌সনচিংবা পুমন্‌মক্‌ অসি সেম্‌গৎ-সাগৎপা, মপুং ফাহন্‌বনচিংবা অসি অমংতা ওইথোক্‌লোই। ইসম্‌ সম্‌না করিগুম্‌বা হিরম্‌ অমফাওবা মপুংফানা মাই পাক্‌হন্‌বা ঙম্‌লোই হাইবা য়াই। মিওই ফুরুপ্‌সিংগি লৈনরিবা মমল্‌ য়াম্‌লবা রাইট্‌স (rites) অমসুং রিচুঅল্‌স (rituals) নচিংবা অসিসু ঙাংবা, সক্‌পা হাইবসি য়াওদ্রবদি অর্থ লৈরোই। মালেম্‌ সিন্‌থুংনা ফাওরবা ফিলোসোফর কয়া, সাইন্‌তিস্‌ট কয়া, ক্রিতিক্‌ কয়া, আরতিস্‌ট কয়া কয়ানা হাইরম্‌বা, ইরম্‌বা মমল্‌ য়াম্‌লবা রাংল্‌সিং হৌজিক্‌কি মিরোল্‌সিংনা পানরিবা, নৈনরিবা পুমন্‌মক্‌ লোন্ হাইবসিগি মপান্‌ তাংবা ঙাক্‌তনি। রা ঙাংবা, রাই-রাতাই সানবা হাইবসি মিওইবনা সমাজ সেম্‌দুনা পুন্‌না লৈমিন্‌নবা হৌরক্‌থিবগা লোইননা লোইনদুনা লাক্‌লবনি। ইবা হাইবসিনা কোন্‌না লাক্‌থিবনি। হৌজিক্‌ ফাওবদসু ইবদা সিজিন্‌নদবা, ইনদবা লোন্ লিসিং অনিগি মথক্‌তা লৈরি (Roy, 2013, p. 674)। ইবা মতম্‌দা তোঙান্‌-তোঙান্‌বা মিওইসিংনা ইবসু, অমগ-অমগা মান্‌নবা মসক্‌ অমা লৈরিবদুগি ওন্‌-তৈনবদা ঙাংবা হাইবসিদনা মান্‌নদবা, খেন্‌নবা

कयामा लैरि। ङांवा, रारि-राताई सानवा हाईवसिददि मफम्, मतम्, सिन्फम्, लैफम्, महैगि थाक्, चहि मतां, कांलुप / फुरूप् फुरूप्कि औना खेन्नवा मसक् कयामा तावा, उवा फंङ्गि। खेन्नवा लैरिवदु प्रनाउन्सियेसन् हाईवदि खोल्हाईगि अनेम्-अरां नंत्रगा अतेन्-असांदा औवा याई, खोन्थोक् / मयेक्ता औवा याई, राहैगि थाक्ता औवा याई, बनान् (spelling) दा औवा याई, राहैपरें सागलक्पगि मण्णदा औवा याई नंत्रगा सब्जेक्त् सब्जेक्त्कि मतुंइन्ना औवा याई। लोन् अमगि मण्णदा लैरिवा मसक्सिं अदु मथागि असुम्ना थम्वा याई –

१। लोन् (Langue), २। परोल् (Parole), ३। इदिओलेक्त् (Idiolect), ४। दाइलेक्त् (Dialect), ५। एकसेन् (Accent), ६। इस्तेन्दाद् लेन्गेइज (Standard Language), ७। लिङ्गुरा-फ्रान्का (Lingua-franca), ८। पिदुजिन् (Pidgin), ९। क्रिओल् (Creole), १०। जागन् (Jargon), अमसुं ११। अगो (Argot) असिन्चिंवा। असुम्ना लोन् हाईवसिगि लैरिवा तोङान्-तोङान्वा मसक्सिं अदु करि करिनो हाईवदु मथादा थम्जरी-

१। लोन् (Langue):

लोन् हाईवसि फ्रेन्स लोन्गि तर्म/राहै अमनि। मसि Ferdinand de Saussure ना मागि लाइरिक् *Course in General Linguistics* (1916) ता परोल् (Parole) हाईवा तर्मअसिगा पुन्ना मसक् ताक्लममि। लोन् अमबु ममालोन् औना ङांङिवा मिण्णै पुम्नमक्कि मफम्दा पुक्निं (abstract system) गि औवा मपुं फारावा लोन्गि मसक् अमा लैरि। असुम्ना लोन् हाईवसि इरागा नंत्रगा ङांलगा फोण्दोक्त्रिंङि ममांदा एबस्त्रेक्त् सिस्तेमगि मसक् औना लैरिवा मतो अदु लोन् (Langue) हाईना खण्णै। मसि चोम्सकिना पुथोक्पा लोन्गि मोदेल् अल्हम् हाईवदुगि मण्णदगि कम्पितेन्स (Competence) हाईवदुगा मान्ना लौवा याई।

२। परोल् (Parole):

पुक्निंदा लैरिवा एबस्त्रेक्त् सिस्तेम् हाईवदि लोन् अदु राहै औना चिन्दा ङांलगा फोण्दोरक्लिबगि थोण्ण अदुवुना परोल् हाईना खण्णै। “An individual’s speech act (his actual speaking) is called *parole*” असुम्ना परोल् मसक् ताक्ई (Verma and Krishnaswamy, 2011, p.7) । लोन् अमसुं परोल् अनि असि पुल्लगा लोन् अमा हाईवदु औ। “Parole and langue together constitute language”. (ibid.)

३। इदिओलेक्त् (Idiolect):

मालेमसिदा हिंलिवा अमदि हिंलम्वा मिण्णै खुदिंमक्कि मसा मसागि औवा हैनवि लिचं-साजं, राङां-साङांनचिंवागि मण्ण मतो तोप-तोपना लैजे। खुदम् औना रा ङांवा मतम्दा खोन् कन्ना ङांवा, तपना ङांवा, कन्था-करेन्ना ङांवा, कोईना ङांवा, लोन्याम् यान्सिल्लगा ङांवा, याम् यान्ना/थुना ङांवा, समजिन्ना ङांवा कयामा। असुम्ना अककनवा मिण्णै अमगि मसागि औवा राङां-साङां मण्ण मतो अदु इदिओलेक्त् हाईना खण्णै। “The form of a language spoken by a single individual is referred to as an idiolect, and every speaker of a language has a distinct idiolect” इदिओलेक्त्पु असुम्ना मसक् ताक्ई (Akmajian, et.al., p. 275)। इदिओलेक्त् हाईवसि मि अमगि हैनवि औना लैजरीवा राङां-साङां मण्ण मतो अदुवुनि हाईना चार्लस एफ. होक्केन्ना मागि लाइरिक् *A Course in Modern Linguistics* (1970) हाईवदुदा असुम्ना मसक् ताक्लममि:

“Generally speaking, the totality of speech habits of a single person at a given time constitute an *idiolect*.” (p.321)

ङांवा हाईवसिखक्तादा नंत्रना इवा मतम्दसु कवि, अईवसिन्ना मसा मसागि औवा राहै-रातादा मसा मसागि सैरेण्, रारेण्चिंवा इने। खुदम् औना कमल्गि लोन्, मिन्केतन्गि लोन्, जि.सि. तोण्णगि लोन्, श्रीवीरेनगि लोन्, अङांल्लगि लोन् हाईना नैनरिवा, इनरिवा असिनि। अदुम् औदुनसु ङांवा इवगदि मान्ना लौवा यादे हाईवसि लिंङुइस्ट पुम्नमक्का यानवा राफमनि। लिंङुइस्टसिन्ना मिण्णैवगि लोन् हाईदुना नैनरिवा, थिजिल्लिवा असिदि ङांन-सानरिवा लोन्दा युमफम् औवनि।

४। दाइलेक्त् (Dialect):

लनाईगि औना खेन्नवा हाईवदि इदिओलेक्त् लैरिवा अदुण्णम्ना अपुन्वगि औवा मतोदा खेन्नवा मसक्सिंसु तोङान्-तोङान्वा लोन्सिंदा लैवा, तावा, उवा फंङ्गि। असिण्णम्ना अपुन्वगि औना खेन्नरिवा असि मफम्गि मथा पोन्ना औवा याई, नंत्रगा सिन्फम्गि मथा पोन्ना औवा याई, नंत्रगा फुरूप्/कांलुपुक्कि मथा पोन्ना औवा याई।

खुदम् ओइना मनिपुर इस्तेकि लिंगुरा-फ्रान्का ओइरिवा मनिपुरि (मिँतैलोन) गि मनुंदा सेक्माइदा, काक्चिंदा, अन्द्रोदा, राङ्गुदा, कुमविदा, इम्फाल्दा ङांनरिवासिं असि तावा मतम्दा अमग-अमगा मान्न्दे, खेन्नवा कया लै। हाइरिवासिं असि मिँतैलोनगि मनुं चन्वा ङाकतनि। असुम्ना लैरिवा खेन्नवगि मण्ण असि अँतै अँतै लोनसिंन्दसु लै। अमेरिकान् इंग्लिस, वृत्तिस इंग्लिस, इन्दिगान् इंग्लिस, अन्त्रेलियान् इंग्लिसनचिंवा खुदम् ओइना थम्वा य्वाइ। असुम्ना मफम्, सिन्फम् अमदि काङ्गुपकि मथा पोनना खेन्नवा मण्णदा ङांन-सानरवदि, मदु लोन अमगि मनुंदा लैवा दाइलेक्किसिंनि हाइना लौनै। ङांन-सानरिवासिं अदुदा तावा फङ्गलिवा खेन्नवा मसकसिं अदु- प्रनाउन्सियेसन् (pronunciation) न्णत्रगा वोकैबुलरि (vocabulary) न्णत्रगा वनान् (spelling) न्णत्रगा ग्रामार (grammar) असिनचिंवादा ओइवा य्वाइ। दाइलेक्क हाइवसि:

“A dialect is simply a distinct form of a language, possibly associated with a recognizable regional, social, or ethnic group, differentiated from other forms of the language by specific linguistic features (e.g., pronunciation, or vocabulary, or grammar, or any combination of these).” (Akmajian, et.al., p.278)

असुम्ना मसक ताकलि। दाइलेक्क हाइवसि लोन अमगि तोप्-तोप् तावा मसक अमनि, मसि मफम्गा न्णत्रगा समाजगा न्णत्रगा फुरूपका मरि लैनना ओइवा य्वाइ, अमदि लिंगुइस्त्रिककि अककनवा मचाक- प्रनाउन्सियेसन्, वोकैबुलरि न्णत्रगा ग्रामार न्णत्रगा अहम् असिना पुन्सिल्लगा खेन्नहन्वनि। असुम्ना अककनवा लोन अमगि मनुंदा मफम्/लैफम्, सिन्फम् अमदि काङ्गुप/इथनिकनचिंवागि मथापोन्ना लोनगि मचाक (features) सिं- प्रनाउन्सियेसन्, खोन्थोक, राँहै, वनान् अमदि ग्रामारनचिंवा मरम् ओइरागा खेन्नना तावा, उवा फङ्गलवदि मदुवु दाइलेक्क हाइना थंनै हाइना दाइलेक्क राहन्थोक ओइना थम्वा य्वाइ। अदुवु मसि दाइलेक्क चप् चारावा राहन्थोकनि हाइरुवदि य्वादि। इंग्लिस लोनगि मनुंदा दाइलेक्क खाइदोकनवगि खेन्नवा थम्मिवा लोनगि मचाकसिं असि लोन पुम्नमककि ओइना लैवरा/फङ्गवा हाइवदु मथाताना थिजिननिंङाई ओइरि। दाइलेक्क हाइना खाइदोकलिबसि लोन अमगि मनुंदा य्मुफम् ओइरागा खाइदोकनवनि। खुदम् ओइना- इंग्लिसकि दाइलेक्क, हिन्दिगि दाइलेक्क, बांलागि दाइलेक्क, मिँतैलोनगि दाइलेक्क असुम्ना। लिंगुइस्त्रिककि ओइवा मचाक खराना मरम् ओइरागा खेन्नवा लै हाइदुना लोन अमगि मनुंदा फङ्गलिवा दाइलेक्कसिंन्नु तोङ्गन्-तोङ्गन्वा लोन अममनि हाइनदि लौनदे, खाइदोकनदे। दाइलेक्क हाइरागा अङ्गन्वा मतम्दगि होना अयाम्बना खन्निरिवा अमदि लौनरिवादि- सव्-इस्तेन्दार्द ओइवा, चूमदवा, इस्तेन्दार्द लोनगि ङन्- तैनवा, करप् ओइवा लोन्दा-पुदानि हाइवसिनि। इसम् सम्ना चाओथंतावा, मियाम् मांदा ङां-सकपदा लेम्दवा मखल्गि लोन्नि असिनि। असिण्णम्वा ङन्-तैनवा, इल्-लोजिकेल् ओइवा राखल्लोन असि होजिक् फाओवदसु इदुकेतेद् ओइरवा मिँगुइ कयानफाओवा खन्निरि अमदि लौनरि। लिंगुइस्त्रिककि ओइवा विष्णु-पोइन्तगि य्णेलवदि दाइलेक्क हाइवसि थिंठिरितिकेल् कन्सेप् ओइना थोकई। तसेंनमकति दाइलेक्क हाइना खाइदोकलिबसि सोसिं-पोलितिकेल्गि अचान्- मिरान् नाइवा मिंय्णं अमसुं राखल्लोन्दगि लाकपनि हाइवा य्वाइ। साइन्तिफिक (लिंगुइस्त्रिकस) कि ओइवा मिंय्णंदगि लोन हाइवसिदा थक् रांवा न्णत्रगा नेम्वा हाइना खाइदोकलगा थम्वा य्वादे; यारिवादि मिसिं य्मना ङांवा न्णत्रगा मिसिं य्मदना ङांवा अमसुं अइवा लैवा न्णत्रगा लैतवा असितनि। इस्तेन्दार्द लोन्दा हाइवा, ङांवा, इवा यारिवा अदुण्णम्ना दाइलेक्कसिंन्नु हाइवा, ङांवा अमदि इवा लोइना य्वाइ। करिण्णम्बदा चप् चवा राँहै लैत्रवा फाओवदा चानवा अमा य्णेलगा सेम्वा य्वाइ। मरम् अदुना दाइलेक्क हाइरगा अयाम्बना थक् हन्थवा मखल्गि लोन्नि हाइना लौनरम्बदु होजिक्कि मतम्ददि चंनवा य्वाद्वा हाइवदु ओइरे। अदुमकपु मालेम्सिदा ङांन-सानवगा लोइनना इन्-थोङ्गन्निवा लोन अयाम्बना इस्तेन्दार्द अमदि नन्-इस्तेन्दार्द खाइदोकलगदि थम्नरि।

दाइलेक्क हाइवसिगि चप् चवा राहन्थोक मिँतैलोन्दा लैते, अदुवु 'लोनथै' हाइना थंनवसु य्वाओइ (तोम्बा, १९९८, ला.३)। मिँतैलोनगि ओइना करम् करम्वा मफम्दा ङांनरिवा मिँतैलोन्सिंन्नु मिँतैलोनगि दाइलेक्कसिंनि हाइवदु- "काछाड, आसाम्, तखेन्दा लोन्नरिवा मीँतैरोन्, काकचिं, अन्द्रोदा लोन्नरिवा मीँतैरोन् अमसुं मीँतैपांङ्गुलशिंन्ना ङांन-सानरिवा मीँतैरोन्- पुन्नमक मीँतैरोन्गी dialect ङांन्नि" असुम्ना थमलि (अमुसना, १९८७, ला.३)। दाइलेक्क हाइवसि मिँतैलोन्दा 'लोन थोइवा' हाइना थंनरिवा अदुवुनि। अदुगा काक्चिंगि मिँगुइसिंन्ना इस्तेन्दार्द मिँतैलोनगि ङांन-सानरिवागि मतेवु 'लोन नौवा' हाइना थंनै। इम्फाल् अमदि अकोइवदा खुन्द- लैतारिवा मिँतैसिंन्ना ङांन-सानरिवा अदुदगि खेन्नवा मण्णदा ङांन-सानरिवासिंन्दुवुनि लोन थोइवा हाइना थंनरिवासि। मिँतैलोनगि मनुंदा खेन्नना तावा फङ्गलिबसि- खोन्थोक/फोनिम्दा, हाइदोकपगि/ङांथोकपगि अतेन्-असांदा अमदि राँहैदा अहम् असिदनि। ङांन-सानवदा तावा फङ्गलिवा खेन्नरिवा अदु इवा मतम्ददि खेन्नवा थोइना लैते।

মিতিলোন্গি দাইলেক্টসিং অসি ঙাংন-সানরিবা লম্ লম্‌দুগি মমিংগা কোন্‌ননা মসক্ তাক্‌নৈ। অন্‌দ্রোমরোন্‌, কাক্‌চিং‌মরোন্‌, রাং‌ঙুমরোন্‌, সেক্‌মাইমরোন্‌ অসুম্‌ হাইনা।

লিং‌গুইস্টসিং‌না অমেরিকান্‌ ইংলিস অমদি বৃত্তিস ইংলিস অনিগি খে‌ন‌ন‌রি‌বা মসক্‌সিং‌ অসি- প্রনাউন্‌সিয়েসন্‌, বোকেবুলরি, ইস্পেলিং‌ অমদি গ্রামার মরি অসিদা মপুং‌ ওইবনি হাইনা থম্‌মি (OALD, 8th edi.2010, R42 & OALD, 10th edi.2020, R16) | অদুগা Michael Swan না মাগি লাইরিক্‌ *Basic English Usage* (2003, pp.73-74) হাইবসিদনা বৃত্তিস ইংলিস অমদি অমেরিকান্‌ ইংলিস অনিগি খে‌ন‌ন‌বা মসক্‌ অসি- গ্রামার, বোকেবুলরি অমদি ইস্পেলিং‌ অহম্‌ অসিদনি হাইনা সন‌দো‌ক্‌না তাক্‌লি। মিতৈলোন্‌গি লৈরিবা দাইলেক্টসিং‌দা তাবা ফং‌লিবা খে‌ন‌ন‌বা মসক্‌সিং‌ অদু ইংলিসকি দাইলেক্টসিং‌দা ফং‌লিবা খে‌ন‌ন‌বা অদুম্‌না লৈব্রা হাইবদু নৈন‌নিং‌ওই ওইবা রাফ‌ম্‌নি। মিতৈলোন্‌গি দাইলেক্টসিং‌দা তাবা ফং‌লিবা খে‌ন‌ন‌বা মসক্‌সিং‌দি মপুং‌ ওইনা- খো‌ন‌থোক্‌/ফোনিম্‌, হাইদোক্‌পা/ঙাং‌থোক্‌পগি অতে‌ন‌-অসাং‌ অমদি রাইে অহম্‌ অসিদনি হাইবদু মথক্‌তসু থম্‌জখে, করম্‌ হাইনা খে‌ন‌ন‌রিবনো হাইবদুগি খুদ‌ম্‌সিং‌ মখাদা থম্‌জরি -

খো‌ন‌থোক্‌/ফোনিম্‌গি থাক্‌তা খে‌ন‌ন‌বা: মিতৈলোন্‌গি রাইে সাগৎ‌পদা য়াওরিবা খো‌ন‌থোক্‌কি মসক্‌সিং‌ অদু ঙাং‌ন‌-সান‌বা মতম্‌দা মফ‌ম্‌ মফ‌ম্‌গি মতুং‌ই‌ন‌না মান্‌ন‌দবা লৈ। ইস্তেন্দাদ্‌ মিতৈলোন্‌গি 'ইজৎ‌' হাইবসি অন্‌দ্রোলোন্‌দা 'ইচৎ‌', 'তাদা' বুনা 'তাতা' অসুম্‌না ঙাং‌ঙি/হাইদোক্‌ই। 'সং‌বাই' হাইবসি 'সং‌পাই' হাইনা কাক্‌চিং‌দা হাইনৈ/ঙাং‌নৈ। অসুম্‌না 'দ' গি মহুৎ‌তা 'ত', 'ব' মহুৎ‌তা 'প', 'জ' মহুৎ‌তা 'চ' অসুম্‌না ঙাং‌থোক্‌পগি মতৌসি তাবা ফং‌ঙি। কনাগুম্‌বনা 'য়' গি মহুৎ‌তা 'জ' ওইনা ঙাং‌থোক্‌পসু অদুম্‌ক্‌ য়াওদবা নৎ‌তে। 'য়াদে' হাইবসি 'জাদে' হাইনা ঙাং‌বা/হাইবগি মওং‌ অদুবুনি। মসি অয়াম্‌বনা অসাম্‌গি বরাক্‌ তম্‌পাক্‌তা খুন্দা‌বা মিতৈসিং‌গি মরক্‌তা ঙাং‌ন‌-হাইন‌বা থেং‌নৈ।

রাইেগি থাক্‌তা খে‌ন‌ন‌বা: খো‌ন‌থোক্‌কি থাক্‌তা খে‌ন‌ন‌বগা লোইন‌না রাইেগি থাক্‌তা খে‌ন‌ন‌বা মসক্‌সু মিতৈলোন্‌গি দাইলেক্টসিং‌দা উবা/তা‌বা ফং‌ঙি। ইস্তেন্দাদ্‌ মিতৈলোন্‌গি 'খোং‌লৌ‌বা' হাইবসি কাক্‌চিং‌লোন্‌দা 'কাং‌চেন‌ন‌বা', 'অউ‌ন‌পোৎ‌' পুনা 'অরাল‌পোৎ‌', 'খুম্‌বু' বুনা 'খুম্‌' হাইনা হাইদোক্‌ই। ইস্তেন্দাদ্‌ মিতৈলোন্‌দা 'পোদো‌ন‌' হাইবসি অসাম্‌গি মিতৈলোন্‌ দাইলেক্ট‌তা 'মুখ্‌', 'বোৎ‌ থাদ‌বা' ববু 'বোৎ‌ হাপ্‌পা', 'খুদেং‌' বুনা 'উরুক্‌' হাইনা হাইনৈ/ঙাং‌নৈ। ইস্তেন্দাদ্‌ মিতৈলোন্‌গি 'ফক্‌' হাইবসি অন্‌দ্রোলোন্‌দা 'ফাক্‌' হাইনা ঙাং‌থোক্‌ই/হাইদোক্‌ই।

হাইদোক্‌পা/ঙাং‌থোক্‌পগি অতে‌ন‌-অসাং‌দা খে‌ন‌ন‌বা: খো‌ন‌থোক্‌ অমদি রাইেগি থাক্‌তা খে‌ন‌ন‌বতা নৎ‌তনা হাইদোক্‌-ঙাং‌থোক্‌পগি অতে‌ন‌-অসাং‌ তা‌বা ফং‌বা অসিসু মিতৈলোন্‌গি দাইলেক্টসিং‌দা ফং‌বা খে‌ন‌ন‌বা মসক্‌ অমনি। ইস্তেন্দাদ্‌ মিতৈলোন্‌গি 'খামে‌ন‌ অসিন্‌বা' হাইবসি কাক্‌চিং‌লোন্‌দা 'খামে‌ন‌সিন্‌', 'অসিদা'/'অদুদা' ববু 'অইদা', 'ময়্যাং‌ ইম্‌ফাল‌গি থাং‌জিং‌' বু 'ময়্যাং‌ফাল‌থাং‌জিং‌' হাইনা তেন‌সিন্‌না হাইদোক্‌পা/ঙাং‌থোক্‌পগি মসক্‌সিং‌ উবা/তা‌বা ফং‌ঙি।

আরকে তম্‌ফা সনাগি *কাছার জীলাগী মৈতৈ অমসুং মৈতৈপাঙলগি লোন‌থৈশিং‌ চাং‌দমন‌দুনা নৈন‌বা:* *ফো‌ন‌ালোজি অমসুং মোরফোলোজি* (২০১৫) লাইরিক্‌ অসিদা মিতৈ-পাং‌ঙল‌সিং‌না খুন্দা‌বা খুন্‌ খরা খন‌গৎ‌তুনা খুন্‌ খুন্‌সিং‌ অদুদা খুন্দা‌রি‌বা মিওইসিং‌না ঙাং‌ন‌-সান‌রি‌বা দাইলেক্টসিং‌দা তা‌বা/উ‌বা ফং‌লি‌বা খে‌ন‌ন‌বা মসক্‌সিং‌ অদু নিং‌থি‌জনা নৈন‌দুনা পুথোক্‌লি। লাইরিক্‌ অসিদা পুথোক্‌লি‌বা খে‌ন‌ন‌বা মসক্‌ অদু মরুওইনা ফোনিম্‌ অমদি মোরফিম্‌গি থাক্‌সিং‌ অসিদনি। মিতৈলোন্‌গি চৎ‌থরক্‌লি‌বা খোং‌চৎ‌তগি য়েং‌লগা অন্‌দ্রো, সেক্‌মাই, ফৈয়েং‌ন‌চিং‌বদা ঙাং‌ন‌-সান‌রি‌বসিং‌ অসিদা অরি‌বা মতম্‌গি মিতৈলোন্‌গা য়াম্‌না নক‌ন‌বগি মতৌ অমা উ‌বা/তা‌বা ফং‌ঙি। কো‌ন‌না চং‌লক্‌থিব‌নি হাই‌ন‌রি‌বা - 'ব', 'দ', 'ঘ', 'ভ', 'ধ' ন‌চিং‌বা খো‌ন‌থোক্‌সিং‌সি সি‌জিন‌ন‌বগি চাং‌ হন‌থে, সি‌জিন‌ন‌দে হাই‌বা য়াই। অসুম্‌না মিতৈলোন্‌গি দাইলেক্টসিং‌দা মপুং‌ ওইনা খে‌ন‌ন‌বা লৈরি‌বসি- খো‌ন‌থোক্‌/ফোনিম্‌গি থাক্‌, হাইদোক্‌-ঙাং‌থোক্‌পগি অতে‌ন‌-অসাং‌গি থাক্‌ অমদি রাইেগি থাক্‌ অহম্‌ অসিদনি হাইনা থম্‌বা য়াই। গ্রামার নৎ‌ত্রগা রাইে পরেং‌ সাগৎ‌পগি মওং‌ মতৌ‌দি খে‌ন‌ন‌বা খোইনা উ‌বা/তা‌বা থেং‌ন‌দে।

দাইলেক্ট হাইবসি- ১। রিজনেল দাইলেক্ট, ২। সোসিয়েল দাইলেক্ট অমদি ৩। ইথনিক্‌ দাইলেক্ট হাইনা মখল্‌ অহম্‌ থোক্‌না খাইদোক্‌লগা থম্‌মি (Akmajian, et.al.,p. 274)। অহম্‌ থোক্‌না খাইদোক্‌লি‌বা দাইলেক্টকি মসক্‌সিং‌ করি করিনো হাইবদু থম্‌জরি-

৪.১। রিজনেল দাইলেক্ট:

মফ‌ম্‌, লৈফ‌ম্‌গি মতুং‌ই‌ন‌না লোন্‌ অমগি মনুং‌দা খে‌ন‌ন‌বা, মান্‌ন‌দবা মসক্‌সিং‌ লৈ‌বা/উ‌বা ফং‌ঙি। অসুম্‌না মফ‌ম্‌/লৈফ‌ম্‌ হাই‌ব‌দি জিওগ্রাফিক‌ল্‌ এরিয়াগি মতুং‌ ই‌ন‌না দাইলেক্ট ঙাং‌ন‌-সান‌র‌ব‌দি ম‌দু‌বু রিজনেল দাইলেক্ট হাই‌না থং‌নৈ। অমেরিকান্‌ ইংলিস, বৃত্তিস ইংলিস, ইন্‌দিয়ান্‌ ইংলিস‌ন‌চিং‌বা অসি ইংলিস লোন্‌গি রিজনেল দাইলেক্ট ঙাক্‌তনি। রেস্ট বেং‌গল্‌দা ঙাং‌ন‌-সান‌রি‌বা বাংলা অমদি অসাম্‌গি বরাক্‌ তম্‌পাক্‌তা ঙাং‌ন‌রি‌বা বাংলা বাংলাগি রিজনেল্‌

দাইলেক্টসিংনি। অদুগা মনিপুরদা ঙাংন-সানরিবা মিঁতৈলোন, অসাম্‌দা ঙাংনরিবা মিঁতৈলোন, ত্ৰিপুৰাদা ঙাংনরিবা মিঁতৈলোন অমদি বাংলাদেশতা ঙাংনরিবা মিঁতৈলোনসিং অসি মিঁতৈলোন্‌গি রিজনেল দাইলেক্টসিংনি।

৪.২। সোসিয়েল্‌ দাইলেক্ট:

লৈফম্‌/মফম্‌গি মখাপোন্‌না খাইদোকুপা নংতবা থবক্‌-থানা, সিন্‌ফম্‌গি মখাপোন্‌না খেন্নবা মওংদা লোন্‌ অমগি মনুংদা ঙাংন-সানরিবা দাইলেক্টপু সোসিও-দাইলেক্ট হাইনা খংনৈ। "... the distinct form of a language spoken by members of a specific socioeconomic class, such as the working-class dialects in England or the ghetto languages in the United States." অসুম্‌না সোসিও-দাইলেক্টিকি মরম্‌দা পিৰি (Akmajian, et.al., p.274)। অমেৰিকাগি 'Inner-City English' (ICE) হাইবসি সোসিয়েল্‌ দাইলেক্টনি, মসি ইন্‌ফোরমেল্‌ ওইনা লৌনৈ। য়ুনাইতেত্‌ স্তেত্‌সকি অরবান্‌গি মফম্‌সিংদা লৈবা লো-ইন্‌কম্‌ গ্ৰুপ্‌সিংনা ঙাংন-সানবা ইংলিস্‌ মখল্‌নি। ICE অসি কৰিগুম্‌বদা ব্লেক্‌ ইংলিস্‌ হাইনসু খংনৈ (ibid, 282)। মিঁতৈলোন্‌গি ওইনদি সোসিও-দাইলেক্ট হাইবা দাইলেক্টিকি মখল্‌ অসি লৈতে হাইবা তাই। কোননা লৈরক্‌পা য়াই, থাজবদি রাংলি।

৪.৩। ইথনিক্‌ দাইলেক্ট:

মথক্‌কি রিজনেল্‌ দাইলেক্ট অমদি সোসিয়েল্‌ দাইলেক্ট অনি অসিতা নংতনা ইথনিক্‌ দাইলেক্ট হাইবা দাইলেক্টিকি মখল্‌ অমসু লৈরি। ফুরূপ নংত্ৰগা কাংলুপ্‌ কাংলুপ্‌কি ওইবা থাকতা লৈরিবা দাইলেক্টিকি মখল্‌বুনা ইথনিক্‌ দাইলেক্ট হাইনা খংনৈ। মনিপুরগি খুনসিং- অন্‌দ্রো, সেক্‌মাই, কাক্‌চিং, কুম্‌বি, সুগনু, লৈমরাম্‌, কাক্‌চিং খুনৌ, ক্ৰাথা, রাংঙু, ফয়েং, খুরখুল্‌, চাইব্ৰে, থোংজাও, লাংঙথেল্‌নচিংবদা ঙাংন-সানরিবা দাইলেক্টসিং অসি ইথনিক্‌ দাইলেক্ট ঙাক্‌তনি হাইবা য়াই। মতাংসিদা পন্‌বা য়াৰা রাফম্‌ অমদি মিঁতৈলোন্‌গি ইথনিক্‌ দাইলেক্টসিংগি মনুংদা তাৰা মতম্‌দা তোঙান্‌বা মহাও অমা পিবা গুম্‌বসু য়াওরি। কুম্‌বি, রাংঙু, কাক্‌চিং-খুনৌনচিংবদা ঙাংন-সানরিবগা অন্‌দ্রো, সেক্‌মাই, কাক্‌চিংনচিংবদা ঙাংন-সানরিবগা তাবদা মান্‌ন্দে। অহান্‌বা কাংলুপ্‌ অসিনা তাবদা তপ্‌না ঙাংবা ওইনা তৌই, অদুগা অকোন্‌বা কাংলুপ্‌ অসিনা তাৰা মতম্‌দা য়াংনা/থুজিন্‌না হাইবা/ঙাংবা ওইনা থোক্‌ই। অসুম্‌না মিঁতৈলোন্‌গি মনুংদা ফংলিবা দাইলেক্টসিং অসি রিজনেল্‌ দাইলেক্ট অমদি ইথনিক্‌ দাইলেক্ট মখল্‌ অনি দুনি হাইনা থম্‌বা য়াই।

৫। এক্‌সেন্ট (Accent):

দাইলেক্টতা লৈরিবা খেন্নবা মসক্‌সিং- প্ৰনাউন্‌সিয়েসন্‌, বোকেবুলরি, বনান্‌ অমদি গ্রামাৰ মরি অসিগি থাক্‌ য়ৌনা খেন্নবা নংতবা সুপ্‌নগি প্ৰনাউন্‌সিয়েসন্‌/ঙাংথোক্‌পখক্‌তদা খেন্নবা মখল্‌ অমসু লৈরি। মসিদা ফংলিবা খেন্নবা অসিদি তাৰা মতম্‌দতা ফংবনি, ইবা মতম্‌দদি খেন্নবা লৈতে। দাইলেক্ট অমদি এক্‌সেন্ট অনিগি খেন্নবা মসক্‌পু অসুম্‌না পিৰি: "The most obvious difference between the terms 'accent' and 'dialect' is that the former is restricted to varieties of pronunciation, whereas the latter also covers differences of grammar and vocabulary". (Lyons, 2003, p.268). অসুম্‌না লোন্‌ অমগি মনুংদা, কৰিগুম্‌বা ঙাংব/হাইবদা প্ৰনাউন্‌সিয়েসন্‌খক্‌তদা খেন্ননা তাৰা ফংলবদি মদুবু এক্‌সেন্ট হাইবগা খংনৈ। মিঁতৈলোন্‌গি মনুংদা লৈরিবা- নিংখৌখোং, খাংঙবোক্‌, হৈরোক্‌নচিংবদা ঙাংন-সানরিবা মিঁতৈলোন্‌গি মসক্‌সিং অসি এক্‌সেন্ট ওইনা য়েংবা য়াই। এক্‌সেন্ট হাইবসি মালেম্‌সিদা মিসিং খৰা য়াম্‌না ঙাংন-সানরিবা লোন্‌ অয়াম্‌বদা তাৰা/উবা ফংবা থৌওং অমনি।

৬। ইস্‌তেন্‌দাৰ্দ্‌ লেংগোইজ (Standard Language):

মালেম্‌গি মফম্‌ কয়াদা ঙাংন-সানবগা লৌইননা ইন-খোংনরিবা লোন্‌ অয়াম্‌বনা লোন্‌ অদুগি মনুংদা দাইলেক্ট অমবু ইস্‌তেন্‌দাৰ্দ্‌ হাইনা খাইদোক্‌তুনা থম্‌মি। 'ইস্‌তেন্‌দাৰ্দ্‌ লোন্‌'বু Leonard Boomfield না অসুম্‌না তাক্‌ই: "The standard forms are used in school, in church, in all discourse that officially concerns the whole community, as in law-courts and legislative assemblies. All our writing (except by way of jest) is based on the standard forms, and these forms are registered in grammars and dictionaries and presented in text-books to foreigners who want to learn our language." (2010,p.48)। স্কুল্‌দা, চৰ্চতা, অপুনবগি ওইনা খন্‌ন-নৈনবদা, কোৰ্ততা, লেজিস্‌লেতিব এসেম্‌ব্লিডা ঙাংন-সানরিবা লৌইননা ইবদা সিজিন্‌নরিবা পুম্‌বা ইস্‌তেন্‌দাৰ্দ্‌ ঙাক্‌তনি; গ্রামাৰ, দিক্‌লনরি অমদি তেঙ্ক-বুক্‌নচিংবা ইবদা সিজিন্‌নরিবা অদুসু ইস্‌তেন্‌দাৰ্দ্‌ লোন্‌নি। খৰাগা হেন্‌না কুপ্‌থাৰা রাফম্‌দা ইস্‌তেন্‌দাৰ্দ্‌ হাইবসি: "Standard French and Standard English, for example, are varieties of French and English that have written grammar books, pronunciation and spelling conventions, are promoted by the media and other public institutions such as the education system and are considered by a majority of people to be the 'correct' way of speak these two languages." অসুম্‌না থম্‌মি (Radford, et.al.2009, p.17)। ইস্‌তেন্‌দাৰ্দ্‌ ফ্ৰেন্‌স্‌ অমদি ইস্‌তেন্‌দাৰ্দ্‌ ইংলিস্‌ হাইবসি গ্রামাৰ লাইৰিক্‌সিং ইবদা সিজিন্‌নরিবা, প্ৰনাউন্‌সিয়েসন্‌

অমদি বনান্গি মতাংদা মেদিয়াদা, মইহে তম্ফম্‌সিংদা ঙাংন-সানরিবা, ইনরিবা অমসুং লোন্‌ অনি অসিবু ঙাংঙিবা অমদি ইরিবা মিয়াম্‌না অচুম্বনি হাইনা লৌনরিবা অদুবুনি। মিতৈলোন্‌গি ওইনসু ইম্‌ফাল্‌গি অকোইবদা খুন্দারিবা মিতৈসিংনা ঙাংন-সানবা মিতৈলোন্‌, সাহিত্য/লাইরিক্‌ ইবদা সিজিন্‌নরিবা মিতৈলোন্‌, নিয়ুজ্‌ পেপরদা ইরিবা, রেদিওদা, তি.বি.দা ঙাংঙিবা, মিয়াম্‌ তিন্‌বা মতম্‌দা ঙাংঙিবা, মইহে তম্‌ফম্‌সিংদা ঙাংঙিবা, কোর্ততা, এসেম্‌ল্লিদা ঙাংঙিবা লোইননা চে-চাং ইনবদা সিজিন্‌নরিবা মিতৈলোন্‌বু ইসতেন্দাৰ্‌ মিতৈলোন্‌নি হাইনা লৌনরি। 'নন্‌-ইসতেন্দাৰ্‌' হাইবসিনা ইসতেন্দাৰ্‌কি ওন্‌-তৈনবা হাইবদি গ্রামাতিকেল্‌ ওইদবা, মিয়াম্‌না পাম্‌নদবা লোইননা মইহে তম্‌ফম্‌সিংদা ঙাংনদবা, নিয়ুজ্‌ পেপরদা, লাইরিক্‌নচিংবদা ইনদবা থাক্‌ হন্থবা মখল্‌গি লোন্‌নি হাইনা লৌনৈ। মসি করিগুম্‌বা মতাংদা 'দাইলেক্‌ট্‌' হাইনসু কৌনৈ। ইসতেন্দাৰ্‌ অমদি নন্‌-ইসতেন্দাৰ্‌ হাইনা খাইদোক্‌তুনা থম্‌লিবা অসি লিংগুইসতিক্‌সকি ওইবা মিৎয়েংদগি য়েংলবদি অচুম্‌বা নৎতে হাইবসি হৌজিক্‌কি মতম্‌দদি অয়াম্‌বনা য়ানরে। তৌইগুম্‌বসুং মালেম্‌সিদা ঙাংন-সানরিবা লোন্‌ অয়াম্‌বা ইসতেন্দাৰ্‌ অমদি নন্‌-ইসতেন্দাৰ্‌ খাইদোক্‌নবগা লোইননা ইসতেন্দাৰ্‌পু মিয়াম্‌না পাম্‌নবা অমদি থাক্‌ রাংবা মখল্‌নি হাইনা লৌনরি: "Indeed, in countries throughout the world, the standard national language is the dialect of the subculture with the most prestige and power" (Akmajian, et.al., p.281).

৭। লিংগুৱা-ফ্রান্কা (Lingua-franca):

মালেম্‌সিগি মফম্‌ কয়াদা তোঙান্‌-তোঙান্‌বা লোন্‌ ঙাংবা মিওই ফুরপ্‌সিং পুন্‌না পুন্‌না খুন্দা-লৈতামিন্‌নরি। মনিপুরখকতদফাওবা মিওই ফুরপ্‌ কুন্‌থাম্‌গা মখকতা খুন্দামিন্‌নরি। অসাম্‌গি বরাক্‌ তম্‌পাক্‌তসু মখল্‌ মথেল্‌গি মিওই ফুরপ্‌সিং খুন্দারি। ফুরপ্‌ খুদিংমক্‌কি মসা মসাগি ওইবা কল্‌চর লৈজৈ। মিওই ফুরপ্‌ কয়াদা খুন্দামিন্‌নরবসু ফুরপ্‌ অমগি মিগা অতোপ্পা ফুরপ্‌ অমগি মিগা ৱারি-ৱাতাই সানবা মতম্‌দা অকক্‌নবা লোন্‌ অমবু পাও ফাওনলোন্‌ ওইনা ঙাংন-সানৈ। অপুন্‌বগি ওইবা য়ানবা অমগি মখাদা লোন্‌ অমবু কমন্‌ লেংগোইজ ওইনা থম্‌বনি। লিংগুৱা-ফ্রান্কা করিনো হায়বসি: "For the various reasons, groups of people speaking diverse languages are often thrown into social contact. When this occurs, a common language must be found to serve as a medium of communication. Sometimes, by common agreement, a given language (not necessarily a native language of anyone present) known to all the participants is used; a language used in this fashion is known as a *lingua franca*." অসুন্‌না তাক্‌লি (Akmajian, et.al., p.294)। তোঙান্‌-তোঙান্‌বা মিওই ফুরপ্‌ কয়াদা খুন্দামিন্‌নবা মফম্‌দা, অপুন্‌বগি ওইনা য়ানবা অমগি মখাদা, অমগ-অমগা পাও ফাওননবগিদমক্‌ থম্‌মিবা লোন্‌ অদুবু লিংগুৱা-ফ্রান্কা হাইনা খংনৈ হাইবসিনি। অসাম্‌গি বরাক্‌ তম্‌পাক্‌তা বাংলানা অমগ-অমগা পাও ফাওনলোন্‌ ওই, মরম্‌ অসিনা বাংলা অসি বরাক্‌ তম্‌পাক্‌কি লিংগুৱা-ফ্রান্‌কানি। মনিপুর ইসতেত্‌কিনা তোঙান্‌-তোঙান্‌বা ফুরপ্‌সিংগি পাও-ফাওনলোন্‌ অসি মিতৈলোন্‌না ওই, মরম্‌ অদুনা মিতৈলোন্‌ অসি মনিপুরগি লিংগুৱা-ফ্রান্‌কানি। অসুন্‌না তোঙান্‌-তোঙান্‌বা মিওই ফুরপ্‌ কয়াদা খুন্দাদুনা লৈমিন্‌নবা মফম্‌সিংদা অকক্‌নবা লোন্‌ অমবু লিংগুৱা-ফ্রান্কা ওইনা সক্‌খংদুনা থম্‌বা অসি চংনদুনা লৈরি। লিংগুৱা-ফ্রান্কা ওইরিবা লোন্‌ অদুনা অমগ-অমগা পাও-ফাওনলোন্‌ ওই।

৮। পিদ্‌জিন্‌ (Pidgin):

পিদ্‌জিন্‌ হাইবসিসু লোন্‌ অমগি লৈবা তোঙান্‌বা মসক্‌ অমনি। য়ুরোপ্‌কি লৈবাক্‌সিং মরুওইনা বৃতেন্‌, ইস্পেন্‌, পোরতুগাল, ফ্রান্সনচিংবনা মালেম্‌গি মফম্‌ কয়াদা মখোই মখোইগি লোইলম্‌ সন্দোক্‌তুনা অমদি ললোন্‌-ইতিক্‌কি থবক্‌ তৌদুনা মরন্‌-মথুম্‌ তান্‌নবা হোৎনখি। ললোন্‌-ইতিক্‌ তৌননবা হোৎনবদা অমগ-অমগা ই-পাও ফাওনবা অসি তঙাই ফদে। লোন্‌ মান্‌নদবা মরম্‌না করিগুম্‌বা উপাই অমা তৌদুনা অমগ-অমগা পাও ফাওনরম্‌মি। Charles F. Hockett না পিদ্‌জিন্‌গি মতাংদা অসুন্‌না ইরি:

"In a desperate attempt to be understood the British or Yankee merchant would often speak artificial "broken English" or "baby talk" on the mistaken assumption that it was easier for Chinese to understand. The Chinese would make an equally desperate effort, imitating the already badly distorted English. After enough of such give-and-take, conventions became established, and there had evolved what in this case is known as Chinese Pidgin English."(1970, p.421)

অসুন্‌না পিদ্‌জিন্‌ হাইবসি লোন্‌ মান্‌নদবা মিওইসিংগি মরক্‌তা অমগ-অমগা পাও ফাওননবগিদমক্‌ সেম্‌খিবা লোন্‌ মখল্‌ অমনি। লোন্‌ মখল্‌ অসি কোলোনিয়েল্‌ লৈঙাক্‌কা মরি লৈননা ওইরক্‌পনি/সেম্‌বনি। পিদ্‌জিন্‌ লোন্‌ সেম্‌মক্‌নবগি মরু ওইবা মরম্‌দি- সেল্‌-থুম্‌ অমদি লৈবাক্‌-ৱায়েন্‌ খৌদাদা অকক্‌নবা কাংলুপ্‌ অমনা পুললপ্‌ পাইসিন্‌খিবদগিনি। 'পিদ্‌জিন্‌' হাইবসি ইংলিসসিংনা 'চাইনিজ পিদ্‌জিন্‌ ইংলিস'তগি লৌবনি। 'Business' হাইবা ইংলিসকি তম্‌ অসি চাইনিজসিংনা 'পিদ্‌জিন্‌' হাইনা ৱা ঙাংবা মতম্‌দা অমদি ইবদা সিজিন্‌নৈ। ইংলিস, ফ্রেঞ্চ,

पोरतुगिज, इस्पेनिस्, अराबिक् अमदि स्वाहिलिनचिंवा लोन्सिंदा युम्फम् औवा पिदजिन्सिं लै। पिदजिन्सिं मरुऔवा मचाक् अनिखक् लै; मदुदि- अहान्बदा, पिदजिन्बु ममालोन् औना ङांवा मिऔइ फुरुप् लैते। लोन् तिन्नदवा/माननदवा मिऔसिं गि मरक्ता अमग-अमगा पाओ फाओनलोन् औना अमदि ललोन्-इतिककि हिसाबनचिंवा होपदा सिजिन्बनि। अनिसुबदा, पिदजिन् हाइवसि अककनवा लोन् अमा नत्रगा अमदगि हेन्वा लोन्सिं गि लिं औइसिंक्कि मचाकसिं ना सेम्बनि अमदि मसिदा बोकेबुलरि चां हनुथना सिजिन्ने, ग्रामारगि चुम्वा नत्रगा लान्वा थोइना येणुदे। पिदजिन्बु कन्तेक् लेंगोइज नत्रगा मारजिनेल् लेंगोइज हाइनसु खंनै (Akmajian, et.al., p.294)। पिदजिन् हाइवसिगा अर्तिफिसियेल् लेंगोइज हाइवसिगा मानन्दे; तोङान्-तोङान्वा मसक् अमममनि: “a pidgin arises under the pressure of practical circumstances in a bilingual situation, while an artificial language is invented by a scholar sitting quietly in his study.” (Hockett, p.422) लोन् मखल् असि मिंतेलोन् गि औइनिदि लैवा थेन्दे।

९। क्रिओल् (Creole):

पिदजिन् ङांन-सानदुना अमग-अमगा रारि-राताइ सावा अमदि इन-खोणवा मफम्दा पोकपा अमदि चाओरकपा अङांसिं ना पिदजिन्बु ममालोन् (first language) औना ङां-सकपा होरकइ। मतां असि योरकपदा पिदजिन् अदुगि राहै मसिं याम्खंलकपगा लोइनना ग्रामारनचिंवा गि मतांदसु येणसिन्वा होरकइ। असुम्ना पिदजिन्ना ममालोन् (first language) गुम् ङांन-सानरवदि, मदुबु क्रिओल् लेंगोइज हाइना खंनै। क्रिओल् करिनो हाइवदु असुम्ना इरि: “When a pidgin begins to acquire native speakers who use it as their primary language, it greatly expands in vocabulary and grammatical complexity. When this happens, language is referred to as *creole language*.” (Akmajian, et.al., p.296) | Haitian Creole, Jamaican English कि मसक् खरा अमदि Gullah नचिंवा असि क्रिओल् लोन्सिंनि (ibid)।

१०। जागन् (Jargon):

मिऔइवना ङांन-सानवगा लोइनना इन-खोणरिवा लोन् हाइवसिगि मसिमना मरोइरे हाइवगि अरेपुपा मसक् अमा लैते। लेपुपा लैतना हों-होंदुना लाकपा अमदि अनोवा राहै कया पुथोकतुना हापचिल्लगा होजिक्कि औइरिवा लोन् गि मसकसिं असि योरकलिबनि। होंवा नाइवा हाइवसि लोन् अमा औइवगि थोदोकपा योदवा मसाजं अमनि। प्रोफेसनेल् औना तोङान्-तोङान्वा सिन्फम् पाइनरिबसिं अमदि तोङान्-तोङान्वा सब्जेक्कि एक्स्पार्टसिं ना मागि-मागि सिन्फम्दुगा, सब्जेक्किं दुगा चान-चानवा राहै-राता कया सेम्दुना पुथोकतुना ङांन-सानवदा अमदि इवदा सिजिन्बनि। सिन्फम् नत्रगा सब्जेक्कि चान-चानवा येणदुना पुथोकलिवा तर्म/राहैसिं अदुबु जागन् हाइना खंनै। जागन् करिनो हाइवदु असुम्ना इरि: “Jargon is a term used to refer to a set of words or expression used by a specific group among themselves. Every trade has its own jargon; linguistics have ‘structures’, ‘deep-structures’, ‘inter-lingual’, and ‘intra-lingual’, ‘inter-language’ and ‘interim-language’, and so on.” (Verma and Krishnaswamy, p.9) जागन् हाइवसि मागि-मागि कांलुपकि मिऔसिं अदुतना अयाम्वा खंवा गुम्मि; अतै अतोपुपा मिऔसिं ना खंवा राना थोकइ। फिजिसियानसिं, दाक्तरसिं, लोयर्सिं ना मागि-मागि औइवा जागन् सेम्दुना मथोइ मसेन्गि मरक्ता रारि-राताइ सावदा अमदि इवदा सिजिन्ने। अतोपुपा इस्पिसियेल् इन्तरेस्ट कांलुपसिं- रोक क्लाइम्बरस (rock climbers), जाज (jazz), रोक एन्ड रोल फेन्स (rock-and-roll-fans), आर्ट लवर्स (art lovers) नचिंवना मागि-मागि औइवा जागन् सेम्ने। मिंतेलोन् गिसु जागन् हाइवा लोन् गि मसक् असि लै। अककनवा प्रोफेसनेल् ग्रुप नत्रगा अककना सब्जेक्कि लैब्रवसु कांलुप कांलुपकि औइवा तर्म/राहैसिंदि सेम्ने। खुदम् औना सगोल् अमदि सगोल् कांजैगा मरि लैनवा राहैसिं: सगोल् मचु येणलगा खंनवा ममिंसिं- कारु, सन्नावि, कारु अरांवा, नात्रं, नात्रं सेन्द्रां मरुम्, नात्रं सोंशै, मंगे, मंगे मप्राम्, मंगे अरांवा, कोरि, कोरि सेम्वां महुम्, खोण्दै, क्वाकलै, लैफोन्, मोरा, मोरा मैचाक्, थोबोम्, तुम्नो, खंगोण् अरांवा (Budha, 1992, pp.209-210) असिनचिंवा; सगोल्ना चेन्वा खोण्जेलगि ममिंसिं- खुरुप् थावा/ खुरुप् थोवा, खुरुप् मचा, कोरि लेण्हाइ, अरा युमजेल, क्वाक् मांजोण्, चुम्खाम्, खुरुप् थाना चेन्वा (ibid, p.208) अमदि सगोल् कांजै सान्नरोइसिं गि लैफमगि ममिंसिं- पन्ङाकपा, पन्ङाकचं, पल्लक, लांजै, पन्जोण्, पन्जेन्वा (ibid, p.215) असिनचिंवा; कां सान्नवगा मरि लैनना सेम्मिवा राहै-रातासिं- मताइ अचोवा, पन्ङाकपा, चेक्फै तान्वा येण्/ अनिमथं, लांजै, चेक्फै तान्वा औइ, लम्था तान्वा, मताइ खुंसि (ibid, p.163); येन् काणवसिं ना सिजिन्बनि राहैसिं- खोखा सान्नवा, कोकलेन् सान्नवा, ओति सान्नवा अमदि येन् मचुदगि येणलगा खंनवा ममिंसिं- उह्वा, उमान्, सैजाक् मपान् कापुपा, उरेन्वि मचु असिनचिंवा कया असि मिंतेलोन् गि जागन् ङाकतनि हाइवा योइ। असुम्ना सेम्मिवा राहै-रातासिं असि सगोल् कांजै

सान्नबसिङ्ग, सगोलुगि मरम्दा थिजिन्वा / नैनबसिङ्ग, काङ्ग सान्नबसिङ्ग अमदि येन् काणनवा मिणुइसिङ्गना खण्डि, अतै अतोपुपा मिणुइसिङ्गना खण्डवा राना थोकुइ, खण्डवना अयाम्बनि। जागन् हाइबसि करिणुम्बा मताङ्गदा फजवा लोन्दा-पुदा नण्ते हाइना खण्णबसु याणुइ।

११। अगो (Argot):

अन्दरराल्द क्रिमिनेल्सिङ्गना मथोइ मसेन्गिता णुइवा तर्म्सिङ्ग सेम्दुना मथोइ-मसेन्गि मरक्ता अमग-अमगा पाणु फाणनवा मखल्गि लोन्सु लैरि। अन्दरराल्दसिङ्गना सेम्मिवा तर्म्सिङ्ग अदुबु अगो हाइना खण्णै। “Even criminal underworld has its own jargon, often referred to as ‘argot’.” (Akmajian, et.al. p.300) कल्कतादा लैवा अन्दरराल्दसिङ्गना बोम् (bomb) हाइबसि तर्म् कुन्माथोइ थोकुना खण्णै अदुगा पुलिसुपुना तर्म् निफुमाथोइ थोकुना सेम्दुना मथोइ-मसेन्गि मरक्ता पाणु फाणनवा मतम्दा सिजिन्ने (Verma & Krishnaswamy, p.9)। अगोगि राइ/तर्म्सिङ्ग असि अतै अतोपुपा मिणुइसिङ्गना खण्णवा णुम्दे, अन्दरराल्द मसेन्गि मरक्तादमक् खण्णवा राइसिङ्गनि। मिँतैलोन्गि णुइन्सु अगो हाइबसि लैरमगनि हाइना खल्लि, कुपुना थिजिन्वा मथो तारि। असुम्ना अककनवा लोन् अमगि मणुङ्गदा तोणुन्-तोणुन्वा सकलोन्सिङ्ग लैवगा लोइन्ना णुङ्ग-सानरि अमदि इन्रि।

बारोइसिन् (Conclusion):

लोन् अमगि मणुङ्गदा मान्णदवा/खेन्नवा मसकसिङ्ग लै हाइबदु अयाम्बना खण्णवा राफम्नि; अदुबु करि करिदा खेन्नरिबने लोइन्ना करक् करम्बा खेन्नवा मसकसिङ्ग लैवगे हाइबदुदि अयाम्बना खण्णदे। णुङ्गवा अमसुङ्ग इवा अनि असि अमण्तरा नण्त्रगा खेन्नवा लैव्रा हाइबदु खण्डवा, करिणुम्बा खण्णबसु मपुङ्ग फादवा कयामसु याणुरिबनि। लोन् अमगि मणुङ्गदा तोणुन्-तोणुन्वा मसकसिङ्ग लै हाइबदु बारेङ्ग असिदा खरागिमथेदि थम्ज्जे। लोन् हाइबसि लोङ्ग अमदि परोल् अनिना पुल्लगा सेम्बनि, लनाइ मिणुइ खुदिङ्गमक्कि मसा-मसागि णुइवा राणुङ्ग-सणुङ्ग लैजे। णुङ्ग-सानबगा लोइन्ना इना-खोण्णरिवा लोन् अयाम्बदा इस्तेन्दार्द लेङ्गोइज अमदि नन्-इस्तेन्दार्द लेङ्गोइज खाइदोकल्गना थम्नै। मसि मिँतैलोन्गि णुइन्सु खाइदोकइ। सिन्फम्, सब्जेक्कि थक्ता सेम्बा राइ-राता कयामसु लोन्गि मणुङ्गदा लैरि। लोन् मान्णदवा मसेन्गि मरक्ता पाणु फाणुदोक-फाणुजिङ्गिदमक् तणुइ फदना सेम्-साथिवा/पुथोकथिवा लोन्सिङ्गसु लैरि। तोणुन्-तोणुन्वा लोन् णुङ्गवा मिणुइसिङ्गना पुन्ना खुन्दामिन्नवा मफम्दा अककनवा लोन् अमवु पाणु फाणुना लोन् णुइना थम्नरि। अन्दरराल्द क्रिमिनेल्सिङ्गफाणुवा मथोइ मसागिता णुइवा तर्म्सिङ्ग सेम्मि। असुम्ना अककनवा लोन् अमगि मणुङ्गदा तोणुन्-तोणुन्वा मसकसिङ्ग लैवगा लोइन्ना णुङ्ग-सानदुना अमदि इन्-खोण्णदुना लोन् कया हौजिक् हौजिक् अहिङ्गवा णुइना लैरि।

References:

1. Akmajian, Andrian. et.al. (2015). *Linguistics An Introduction to Language and Communication*. PH Learning Private Limited.
2. Amusana Singh, Naoriya. (1986). *Meeteilongi Wahouron*. Naoriya Amusana.
3. Bloomfield, Leonard. (2010). *Language*. Surjeet Publications
4. Budha Singh, Dr. Wangkheimayum. (1992). *Meeteigi Mahousadagee Sagonnaduna Leijaraklaba Masannasing*. Wangkheimayum Publications.
5. Hockett, Charles F. (1970). *A Course in Modern Linguistics*. Oxford & IBH Publishing CO. PVT. LTD.
6. Lyons, John. (2003). *Language and Linguistics An Introduction*. Cambridge University Press.
7. *Oxford Advance Learner's Dictionary*. (2010, 8th edi.). Oxford University Press.
8. *Oxford Advance Learner's Dictionary*. (2020, 10th edi.). Oxford University Press.
9. Radford, Andrew. et.al. (2009). *Linguistics An Introduction*. Cambridge University Press.
10. Swan, Michael. (2003). *Basic English Usage*. Oxford University Press.
11. Tampha Sana, R. K. (2015). *Cachar Jeelagi Meetei Amasung Meeteipangalgi Lontheising Changdamnaduna Neinaba: Phonology Amasung Morphology*. Bindiya: Manipuri Book Farm.
12. Tomba, Dr. Sapam. (2007). *Meeteilonmeet (Manipuri Grammar)*. Writers Forum, Imphal.
13. Verma, S. K. & Krishnaswamy, N. (2011). *Modern Linguistics An Introduction*. Oxford University Press.